

Õiguskantsler

Hr Kaimar Karuauk
direktor
Harku ja Murru Vangla
harkujamurruv.info@just.ee

Teie nr
Meie 09.08.2013 nr 7-4/130382/1303486

**Soovitus õiguspärasuse ja hea halduse tava järgimiseks
Täiskasvanute ja alaealiste kinni peetavate isikute eraldihooldamine, kambrite lukustamise
tõttu hügieeniprotseduuride ja jalutuskäigu piiramine**

Austatud härra direktor

Minu poole pöördus avaldusega Harku ja Murru Vangla kinnipeetav XX (edaspidi avaldaja), kes kaebas Harku ja Murru Vangla tegevuse peale täiskasvanute ja alaealiste eraldihooldamisel ning tõstatas kambrite lukustamise tõttu hügieeniprotseduuride ja jalutuskäigu võimalikkuse küsimuse.

Analüüsinud avalduses sisalduvaid väiteid, Teie seisukohti ning asjakohaseid õigusakte, leian järgmist.

Esiteks olen seisukohal, et vangla tegevus kahe alaealise kinnipeetava paigutamisel N1 osakonnas omaette kambrisse on antud juhul erandkorras lubatud.

Teiseks leian, et vanglateenistuse tegevus N1 eluosakonna kambrite lukustamisel 22.01.2013 oli õiguspärane.

Kolmandaks tõden, et arvestades mulle teada olevaid asjaolusid (eeskätt Harku ja Murru Vangla olmetingimuste osas) ning asjaosaliste mõneti lahknevaid väiteid, ei ole võimalik asuda kindlale seisukohale ning lugeda tõendatuks, et N1 eluosakonnas perioodil 22.01.2013-23.01.2013 oleks isikliku hügieeni eest hoolitsemise võimalused olnud sellised, mis tõid kaasa avaldaja inimväärlikust riivava kohtlemise ja avaldaja õiguste rikkumise. Samuti olen seisukohal, et ilma tualetita kambrite lukustamine on Harku ja Murru Vanglas võimalik, kui on tagatud, et kinni peetav isik saab tualetti esimesel võimalusel ja ilma liigse viivitusega, kuid mitte hiljem kui 30 minutit peale vastava soovi esitamist. Loomulikult tuleb vajadusel teha erisusi isikutele, kelle seisund seda nõuab.

Neljandaks nendin, et ehkki avaldaja ja teiste kinnipeetavate õiguste rikkumist seoses hügieeniprotseduuride võimaldamisega 29.01.2013 ei saa veenvalt kinnitada, olen seisukohal, et Harku ja Murru Vanglal on hügieenisõlmede vähesus jätkuv probleem ning vangla on sellest teadlik ning on vaatamata eluosakondade arhitektuurilistele piirangutele

üritanud leida sellele lahendusi. Kuna vangla on astunud samme selle küsimuse lahendamiseks, siis ei pea ma vajalikuks pöörduda korduvalt sama soovitusel vangla poole. Samas rõhutan taas, et kinni peetav isik peaks saama tualetti kasutada esimesel võimalusel ja ilma liigse viivitusega, kuid kindlasti mitte hiljem kui 30 minutit peale vastava soovi esitamist ning vajadusel tuleb teha isikutele sõltuvalt soost ja tervises seisundist põhjendatud erisusi.

Viiendaks sedastan, et vanglateenistuse tegevus 22.01.2013 avaldajale ühetunnise jalutuskäigu mittevõimaldamisel oli õigusvastane. Seetõttu annan soovitusel edaspidi tagada kinnipeetavatele ka VangS § 8 lõikes 2 sätestatud meetmete kohaldamise juhtudel VangS § 55 lõikes 2 sätestatud õigus jalutuskäigule värskes õhus vähemalt ühe tunni vältel päevas.

I Asjaolud ja menetluse käik

1.1. Avaldaja pöördumise sisu

1. 25.02.2013 laekunud avalduses viitas avaldaja, et Harku ja Murru Vanglas on alaealised kinni peetavad isikud koos täisealistega ning leidis, et alaealised ei tohiks olla koos täisealiste kinni peetavate isikutega.

2. Teiseks on avaldaja seisukohal, et Harku ja Murru Vanglas puuduvad sobivad tingimused, et hoida naisi lukustatud kambrites, kuna kambrites ei ole tualetti ega kraanikaussi. 22.01.2013 toimunud kambrite lukustamise ajal võimaldati avaldaja ütluste järgi tualetti kasutada kambrite kaupa ning siis ka ainult hetkeks. Seejuures võimalust ennast ja oma ihupesu pesta ei antud ning ei arvestatud naiste erivajadustega.

3. Avalduses viidatakse, et 29.01.2013 hommikul peale ärkamist ootasid avaldaja kambri kinnipeetavad 40 minutit tualeti järjekorras. Tualettruumis hambaid pesta ei tohtinud ja kraanikausi juurde pesema pääsesid nad väidetavalt alles kolme tunni pärast. Täiendavalt kirjutab avaldaja, et tema kambrikaaslasel olid sellel ajal probleemid seedimisega ja kui kambrikaaslasel oli tungivalt vaja tualetti külastada, teda sinna ei lastud ning ta pidi kasutama kõikide kambri olevate naiste silme all ämbrit ja seda ajal, kui osad naised kambri soid alles hommikusööki.

4. Kolmandaks kirjutab avaldaja, et 22.01.2013 kell 18:30-19:30 oli tema eluosakonnas jalutuskäigu ja suitsetamise aeg, jalutama teda aga ei lastud, lubati minna ainult kümneks minutiks suitsetama. Avaldaja viitab, et isegi kartseris olles on ettenähtud jalutamiseks 1 tund päevas. Veel lisab ta, et tema eluosakonnas on ette nähtud kaks jalutuskäiku, päeval kell 14:00-15:00 ja õhtul kell 18:30-19:30. Õhtune aeg on avaldaja väidete kohaselt neile, kes päeval käivad tööl, ja neile, kes on suitsetajad. Sel tööpäeval ei võimaldatud avaldajale väidetavalt üldse jalutuskäiku värskes õhus.

5. Samuti nähtub, et avaldaja on avaldusallustes küsimuses pöördunud 23.01.2012 kaebusega Harku ja Murru Vangla poole, mille vangla on lugenud märgukirjaks. Harku ja Murru Vangla vangistusosakonna juhataja K. K. 12.02.2013 vastus nr 5-9/26-12 on lisatud avaldusele.

6. Seoses avaldaja avalduse lahendamisega pöördus minu nõunik teabe nõudmisega Harku ja Murru Vangla direktori poole.¹

¹ Õiguskantsleri 22.03.2013 kiri nr 7-4/130382/1301364.

1.2. Harku ja Murru Vangla seisukoht

7. Teie 02.05.2013 vastusest nr 2-1/742-1 nähtub, et 22.01.2013 kell 14:06 ajal toimus Harku ja Murru Vangla Harku vangistusosakonnas (edaspidi nimetatud ka *vangla*) kahe naiskinnipeetava vahel kaklus. Kõnealune kaklus oli juba neljas vanglas 2013. aastal naiskinnipeetavate vahel aset leidnud füüsilistest konfliktidest, mille osas alustati kriminaalmenetlus karistusseadustiku (edaspidi ka KarS) § 121 tunnustel. Arvestades asjaolu, et naiskinnipeetavate osakonnas leidis kogu 2012. aasta jooksul aset kokku kolm füüsilist konflikti, mille suhtes alustati kriminaalmenetlust KarS § 121 tunnustel, oli operatiivolukord naiskinnipeetavate osakonnas ilmselgelt oluliselt halvenenud. Tuginedes eeltoodule, otsustas vangla 22.01.2013 käskkirja nr 8-j alusel ennetava meetmena lukustada alates 22.01.2013 Harku vangistusosakonna N1 sektsiooni kambrite uksed kella 15:15-st kuni asjaolude ära langemiseni.

8. Selgitate, et käskkirja andmise aluseks oli vangistusseaduse (edaspidi VangS) § 8 lg 2, milles sätestatu annab vanglateenistusele õiguse põhjendatud vajaduse korral kambreid või osakondi lukustada VangS § 8 lõikes 1 ettenähtud ajast erinevalt, kui see on vajalik vangla julgeoleku tagamiseks. VangS § 66 lg 1 kohaselt korraldatakse kinnipeetavate järelvalvet viisil, mis tagab vangistusseaduse ja vangla sisekorraeskirjade täitmise ja üldise julgeoleku vanglas. Tegemist ei ole soovitusliku sättega, sest VangS § 66 lõikest 1 tuleneb vanglale kohustus üldise julgeoleku tagamiseks. Vanglateenistuse ülesandeks on tagada, et kinnipeetavate elu ja tervis ei oleks ohus kaaskinnipeetavate vägivalda või muude õigusvastaste tegevuste läbi. Isikute elu ja tervis on erakordselt olulised õigushüved.

9. Viitate oma vastuses, et käesoleval juhul oli kinnipeetavate vaheliste füüsiliste konfliktide arv oluliselt kasvanud, mis ilmselgelt on vanglas julgeolekut ohustav asjaolu, kuna füüsiline konflikt seab paratamatult ohtu kinnipeetava elu ja tervise ning võib viia lõpptulemusena ka massiliste korrariikumisteni. Seoses vajadusega tagada kinnipeetavate julgeolek, hoida ära võimalikud omavahelised täiendavad konfliktid ning selgitada välja konfliktide põhjused, oli otstarbekas kinnipeetavad ajutiselt kambritesse lukustada.

10. Kambrite lukustamine toimus Teie sõnutsi vangla julgeoleku tagamise huvides. Antud juhul oli vaja vanglal selgitada välja osakonnas konfliktide sagenemise põhjus, mistõttu oli kogu osakonna hõlmatuse tõttu põhjendatud ajutiselt kinnipeetavad lukustada oma kambritesse. Samuti vältis ajutine kinnipeetavate lukustamine suhtlemisel tekkinud pingete eskaleerumist ja andis vanglale võimaluse tegeleda probleemide väljaselgitamisega. Lisaks eeltoodule aitas meede vältida sel ajal uute füüsiliste kokkupuudete toimumist. Kohe pärast julgeolekuosakonna poolt oluliste asjaolude välja selgitamist avati kambrite uksed, s.o 23.01.2013 hommikul kell 11:00. Vangla ei piiranud kinnipeetavate õigusi rohkem kui see oli hädavajalik.

11. Harku ja Murru Vanglas alaealiste kinnipeetavate koos täisealistega kinni pidamise osas selgitasite, et VangS § 12 lg 1 p 2 kohaselt hoitakse vanglas eraldi alaealisi ja täiskasvanuid. Sama paragrahvi lõige 5 aga lubab vanglal eraldihoidmise põhimõttest kõrvale kalduda, kui see on vajalik seoses õppimise, töötamise või muu tegevusega. Seega on vastavalt VangS § 12 lõikele 5 vangla direktoril lubatud VangS § 12 lõikes 1 sätestatud eraldihoidmisprintsipi kõrvale kalduda või seda teatud juhtudel isegi mitte järgida. Erandite tegemisel tuleb vangla direktoril siiski tagada vangistuse täideviimisele kehtestatud nõuded (nt VangS § 66 sätestatud vangla julgeoleku tagamise nõue, PS § 28 ja § 14 koostoimest tulenev isikute tervise kaitse nõue jmt). Seega peab ka erandite tegemisel, olema tagatud vangla julgeolek.

12. Lisate, et Harku ja Murru Vangla Harku vangistusosakond on kinnine vangla, kuhu on karistuse kandmiseks paigutatud nais- ja meessoost kinnipeetavad. 16.04.2013 seisuga kandis Harku vangistusosakonnas karistust 110 naiskinnipeetavat ning kaks alaealist naissoost kinnipeetavat. Naissoost kinnipeetavate majutamiseks on eluhoones kaks üksteisest eraldatud osakonda: N1 – esimese korruse naiskinnipeetavate osakond kümne minimaalselt 4-kohalise ühiskambriga ja N2 – teise korruse naiskinnipeetavate osakond kahe 16- ja 18-kohalise ühiskambriga. Alaealsed kinnipeetavad on Harku ja Murru Vanglas paigutatud N1 osakonnas omaette kambrisse, mis öörahu ajaks lukustatakse.

13. Veel osutate, et suur osa Harku ja Murru Vanglas N1 osakonnas viibivatest naiskinnipeetavatest on hõivatud tööga või õpivad ning seega viibivad osakonnas ühel ajal. Kuna Harku ja Murru Vanglal ei ole võimalust luua kahele alaealisele kinnipeetavale eraldi õppetööst osavõtmise võimalust, käivad alaealsed isikud koolis koos täisealiste kinnipeetavatega. Naiskinnipeetavate osakonnad N1 ja N2 on eraldatud, kuid lähtuvalt arhitektuurilisest eripärast ning vajadusest tagada kinnipeetavatele vangla sisekorraeeskirjast tulenev 4-tunnine vaba aja kasutamise võimalus, ei ole N1 osakonna kambrites viibivaid kinnipeetavaid kambrite kaupa võimalik täiendavalt eraldada. Eeltoodust lähtuvalt ei ole vanglal võimalik N1 osakonda paigutatud alaealiste ja täisealiste kinnipeetavate kokkupuudet täielikult välistada – päevakavas sätestatud vabal ajal, mil N1 osakonna kambrite uksed on avatud ja kinnipeetavad võivad oma osakonna piires vabalt liikuda, ei saa vangla tagada alaealiste ja täisealiste naissoost kinnipeetavate eraldatust.

14. Kuigi vangla ei suuda hetkel Teie sõnul täielikult tagada alaealiste ja täisealiste naissoost kinnipeetavate eraldamist, on eelnimetatud sihtgruppide kokkupuude osakonnas siiski minimaalne arvestades asjaolu, et suuremal osal päevast on N1 osakonna kinnipeetavad kaasatud väljaspool osakonda mitmesugustesse sihipärastesse tegevustesse (õppimine, töötamine). Käesoleval ajal tegeleb vangla aktiivselt alaealiste ja täisealiste kinnipeetavate eraldihoidmise tagamiseks lahenduse leidmisega.

15. Küsimuste osas, kuidas oli korraldatud lukustamise ajal kinnipeetavatel võimalus tualetti külastada ning ennat ja oma ihupesu pesta, kuidas arvestati naiste erivajadustega ning kui kaua selline tualetti ja pesuruumi korraldus kehtis, märkisite järgmist. Naiskinnipeetavate osakonna kambrite uksed olid lukustatud üksnes lühikesel ajavahemikul 22.01.2013 kell 15:15 kuni 23.01.2013 kell 11:00. Kambrite lukustamise korraldus tehti kinnipeetavatele teatavaks osakonnas ning enne lukustamist anti naiskinnipeetavatele võimalus külastada tualetti. Kambrite lukustamise perioodil võimaldati kinnipeetavatel külastada tualetti samadel alustel kui öisel ajal, st tualetti pääsemise soovist tuli kinnipeetaval anda märku kambris asuva signaalkellaga – kambrites on signaalnupud ning selle vajutamisel annab signaal valvuriruumis sellest märku. Kui öisel ajal võimaldatakse tualetti külastada kambrite kaupa, siis lukustamise ajal viibis osakonnas rohkem ametnikke ning tualetti lubati järelevalve all ka teisest kambrist kinnipeetavaid.

16. Märkisite, et pesu pesemise korralduses võrreldes tavarežiimiga muudatusi ei toimunud, st pesu sai pesta vastavalt graafikule pesumaja kaudu või graafikujärgsel dušši kasutamise ajal. Samuti oli kinnipeetavatele ihupesu pesemise ning enda hügieeni eest hoolitsemise võimalus tagatud tualettruumis. Harku ja Murru Vangla Harku vangistusosakonna I korruse naiskinnipeetavate osakonnas on kinnipeetavate käsutuses kolm kraanikaussi, kolm tualetti ja üks bidee; II korruse naiskinnipeetavate jaoks on kolm kraanikaussi, kaks tualetti ja üks bidee; tualettruumides on kinnipeetavatele tagatud nii sooja kui külma vee kasutamise võimalus.

17. Kambrite lukustamise tõttu jalutuskäigu võimaldamise osas möönate, et 22.01.2013 alates kella 15:15, st pärast kambrite uste lukustamist, ei olnud õppivatel ning tööil käivatel

kinnipeetavatel erandkorras võimalik jalutada õhtul päevakavajärgselt ühte tundi – kambrite kaupa tagati kinnipeetavatele võimalus viibida jalutusl alal ca 10 minutit. Eelnimetatud ühekordse piirangu tingis asjaolu, et Harku vangistusosakonnas on kinnipeetavatele jalutamiseks ettenähtud ühine, ilma eraldamise võimaluseta jalutusala, kuid antud juhul ei olnud julgeoleku tagamise seisukohast võimalik osakonnas asuvaid kinnipeetavaid koos jalutama lubada ning igale kambrile individuaalselt ei olnud ajaliselt võimalik tagada jalutamiseks tundi aega. Selline olukord oli ühekordne ning piirang esines üksnes 22.01.2013 õhtust jalutuskäiku kasutatavatele kinnipeetavatele – st tunniajase jalutuskäigu asemel sai vangla võimaldada koolis ja tööl käivatele kinnipeetavatele 10-minutilise jalutuskäigu. Päeval osakonnas viibinud kinnipeetavatele oli tagatud päevakava järgne jalutuskäik kell 14:00-15:00 eluosakonna jalutusboksis.

18. Vastuseks avaldaja avalduses toodule, mille kohaselt ootas tema kambr 29.01.2013 hommikul 40 minutit tualeti järjekorras ning tualeti kasutamise korral hambaid pesta ei võinud, selgitate, et päevakavast tulenevalt on naiskinnipeetavatel hommikune vaba aega kell 6:00-6:20 ning 6:30-6:55. Vanglale teada olevalt vaidlusalusel perioodil kinnipeetavate WC-sse lubamisel mingeid liigseid viivitusi ei esinenud. Arvestades asjaolu, et avaldaja poolt viidatud sündmus leidis aset pärast hommikust äratust, s.o perioodil, kui kõik osakonna kinnipeetavad soovivad korraga kasutada tualetti, on võimalik, et kinnipeetavad ei saanud kohe pärast vastava soovi avaldamist tualetti kasutada.

19. Väite, mille kohaselt 29.01.2013 pidi kinnipeetav kehavajaduste kergendamiseks kasutama kambris ämbrit samal ajal, kui teised sõid hommikusööki, kuna ametnikud ei lubanud tema tungivale soovile vaatamata kasutada tualetti, kommenteerimiseks puudub Teie sõnul vanglal piisav teave. Kuna avaldaja ei ole nimetanud ühtegi juhtumiga väidetavalt seotud vanglaametnikku, ei ole Teie väitel vanglal piisavalt teavet, et tagantjäreli asjaolusid täiendavalt selgitada. Lisaks peate vajalikuks märkida, et olukordades, kus faktilised asjaolud on olulised, tuleks kinnipeetaval pöörduda esimesena vangla poole, mis võimaldaks vanglal tuvastada asjaolude esinemine. Teatud ajavahemiku möödumise järel ei pruugi mitmeid asjaolusid olla võimalik tagantjäreli tõsikindlalt tuvastada.

II Õiguskantsleri seisukoht

20. Otsin alljärgnevalt vastust küsimustele, kas oli õiguspärane Harku ja Murru Vangla tegevus täiskasvanute ja alaealiste kinni peetavate isikute eraldihoidmisel, kambrite lukustamine 22.01.2013 kuni 23.01.2013 ja kambrite lukustamise tõttu hügieeniprotseduuride ja jalutuskäigu piiramine Harku ja Murru Vangla N1 eluosakonnas. Samuti käsitlen kinnipeetavate võimalust kasutada 29.01.2013 hommikul tualettruumi.

1. Täiskasvanute ja alaealiste kinni peetavate isikute eraldihoidmine

21. Eraldihoidmise printsiibi sätestab VangS § 12, mille lõike 1 punkti 2 järgi hoitakse vanglas muuhulgas eraldi alaealisi ja täiskasvanuid. Õiguskirjanduses leitakse, et "[e]raldi hoidmise põhimõtte järgimine on võimalik nii vanglasüsteemi tasandil (eraldades lg-s 1 loetletud kinnipeetavate kategooriad eraldi vanglatesse) kui ka üksiku vangla struktuuri silmas pidades (eraldades lg-s 1 loetletud kinnipeetavate kategooriad sama vangla eraldi osakondadesse). Valik viimati nimetatud eraldamisvõimaluste vahel on otstarbekas langetada üksiku kinnipeetavate kategooriate arvukust silmas pidades."² Samuti selgitatakse, et "[ü]ksikasjades on eraldihoidmise

² P. Pikamäe. Kommentaarid §-le 12. - L. Madise, P. Pikamäe, J. Sootak. Vangistusseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2009, § 12, komm. 2.

printsiiibi järgimine puhtakujuliselt võimalik ja nõutav kinnises vanglas. /.../ Minimaalseimal määral rakendatakse kinnipeetavate eraldamist aga avavanglas /.../."³ Samuti viidatakse, et "[s]eejuures sõltub ka kinnise vangla eraldihoidmise põhimõtte järgimise rangus sellest, milliseid kinnipeetavaid konkreetses vanglas hoitakse. Näiteks juhendatakse eraldihoidmise põhimõttest vähem naistevanglas, ja seda isegi siis, kui ühes vanglas hoitakse koos nii täis- kui alaealisi kinnipeetavaid."⁴ Teie 02.05.2013 vastuses nr 2-1/742-1 antud selgituste järgi on Harku ja Murru Vangla Harku vangistusosakond kinnine vangla, kuhu on karistuse kandmiseks paigutatud nais- ja meessoost kinnipeetavad.

22. Eraldihoidmise printsiipi käsitleb teatud mõttes ka VangS § 78, mida kohaldatakse noore kinnipeetava⁵ kinnipidamisele.

23. VangS § 78 kehtestab noore kinnipeetava eraldi hoidmise nõude, nähes selleks ette kas eraldi vangla või üldvangla noorteosakonna. Justiitsministri 25.03.2008 määrusega nr 9 vastu võetud "Täitmisplaani" (edaspidi Täitmisplaan) § 5 punkti 2 järgi paigutatakse naissoost kinnipeetavad karistuse kandmiseks Harku ja Murru Vangla Harku vangistusosakonda. Seega paigutatakse ka alaealised naissoost kinnipeetavad karistuse kandmiseks Harku ja Murru Vangla Harku vangistusosakonda.

24. Seega toimub alaealise paigutamine vastavalt VangS §-le 11 ning Täitmisplaani §-le 5 arvestades eraldi hoidmise põhimõtet (VangS § 12) ning VangS §-i 78.

25. VangS § 12 lg 2 järgi võib vanglateenistus erandkorras paigutada kinnipeetavaid eraldi ka VangS § 12 lõikes 1 nimetamata tunnuste alusel ning vastavalt VangS § 12 lõikele 5 võib VangS § 12 lõikes 1 nimetatud eraldihoidmise printsiipidest teha erandeid, kui see on vajalik seoses õppimise, töötamise või muu tegevusega.

26. Ka Teie olete oma vastuses toonitanud, et vastavalt "VangS § 12 lg 5 [on] vangla direktoril lubatud VangS § 12 lg 1 sätestatud eraldihoidmisprintsiiibist kõrvale kalduda või seda teatud juhtudel isegi mitte järgida."

27. Antud juhul on kaks alaealist kinnipeetavat Harku ja Murru Vanglas paigutatud täisealiste naiskinnipeetavate N1 osakonnas omaette kambrisse, mitte eraldi üldvangla noorteosakonda nagu nõuab VangS § 78. Mõõnan, et kahele alaealisele kinnipeetavale eraldi õppetööst osavõtmise võimaluse tagamine on keeruline ja ressursimahukas. VangS § 12 lõige 5 lubabki teha VangS § 12 lõikes 1 nimetatud eraldihoidmise printsiipidest erandeid, kui see on vajalik seoses õppimisega, nagu käesoleval juhul. Seega on tegemist vangla kaalutlusotsusega.

28. Haldusmenetluse seaduse § 4 lg 1 järgi on direktsioon ehk kaalutlusõigus haldusorganile seadusega antud volitus kaaluda otsustuse tegemist või valida erinevate otsustuste vahel. VangS § 12 puhul on seadusandja eraldihoidmise printsiipi reguleerides kasutanud lõikes 5 sõna "võib" ja jätnud nii vastava otsustuse tegemisel vanglale kaalutlusõiguse ja sidunud erandi tegemise õppimise, töötamise või muu tegevusega. Kaalutlusõiguse puhul on õiguskantsleril kontrolliõigus aga piiratud. Kaalutlusõiguse alusel antud haldusaktide puhul ei saa ma kontrollida hinnanguliste otsustuste sisulist põhjendatust ega otstarbekust, vaid pean piirduma

³ P. Pikamäe. Kommentaarid §-le 12. - L. Madise, P. Pikamäe, J. Sootak. Vangistusseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2009, § 12, komm. 4.

⁴ P. Pikamäe. Kommentaarid §-le 12. - L. Madise, P. Pikamäe, J. Sootak. Vangistusseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2009, § 12, komm. 4.

⁵ Noor on vangistusseaduse 3. peatüki mõttes kinnipeetav, kel on vanust 14 aastat ja üle selle ning kes ei ole veel saanud 21-aastaseks.

üksnes selle tuvastamisega, et otsustus tugineks seaduslikule alusele, oleks kooskõlas õigusnormide ja õiguse üldiste põhimõtetega, ei väljuks diskretsiooni raamidest ning ei esineks otsustamist mõjutada võivaid menetlus- ja vormivigu.

29. Antud juhul on Harku ja Murru Vangla eraldihoidmise printsiipidest erandite tegemisel kahe alaealise kinnipeetava puhul tuginenud asjakohastele õigusnormidele ning arvestanud lisaks vangla hoonete arhitektuurilise eripäraga ning vajadusega tagada kinnipeetavatele vangla sisekorraeeskirjast tulenev 4-tunnine vaba aja kasutamise võimalus. Leian, et seda otsust on ratsionaalselt ja piisava hoolikusega kaalutud ning õiguskantslerile ei ole teada ühtegi väidet ega tõendit, millest nähtuksid otsustuse sisu mõjutada võinud vormi- või menetlusvead.

30. Arvestades eeltoodut ja seda, et VangS § 12 lõige 5 lubab teha VangS § 12 lõikes 1 nimetatud eraldihoidmise printsiipidest erandeid, kui see on vajalik seoses õppimisega, ja kuna antud juhul oligi eraldihoidmise printsiipidest erandit vaja teha seoses õppimisega, siis leian, et selline vangla tegevus kahe alaealise kinnipeetava paigutamisel N1 osakonnas omaette kambrisse on antud juhul erandkorras lubatud.

2. Harku ja Murru Vangla N1 eluosakonna kambrite lukustamine 22.01.2013 kuni 23.01.2013

31. Teie vastusest minu teabe nõudmisele nähtub, et avaldaja lukustati N1 eluosakonna kambrisse, kuna 22.01.2013 kell 14:06 ajal toimus Harku ja Murru Vangla Harku vangistusosakonnas kahe naiskinnipeetava vahel kaklus ning vangla otsustas 22.01.2013 käskkirja nr 8-j alusel ennetava meetmena lukustada alates 22.01.2013 Harku vangistusosakonna N1 sektsiooni kambrite ukсед kella 15:15-st kuni asjaolude ära langemiseni.

32. VangS § 8 lõike 1 järgi on kinnipeetaval äratusest kuni öörahu alguseni lubatud liikuda kinnise vangla territooriumil vangla sisekorraeeskirjas ja kodukorras sätestatud kohtades ning ajal. Öörahu algusest kuni äratuseni ning muul vangla sisekorraeeskirjas ja kodukorras sätestatud ajal eraldatakse kinnipeetavad neile ettenähtud kambritesse, mis lukustatakse. Justiitsministri 30.11.2000 määruse nr 72 "Vangla sisekorraeeskiri" (VSE) § 8 lg 1 täpsustab, et kinnipeetaval on õigus äratusest kuni öörahu vangla kodukorras sätestatud ajal vabalt liikuda oma osakonna territooriumil. Õigust vabalt liikuda ei ole kartseris, eraldatud lukustatud kambris, vangla meditsiini- või tervishoiuosakonna statsionaaris.

33. Osakond ehk ala, kus kinnipeetaval on õigus vabalt liikuda, on määratletud VSE § 5 lõikes 1: osakond on kinnise vangla ühest või mitmest kinnipeetavate majutamiseks mõeldud hoonest või hoone osast moodustatud üksus, kus asuvad kambrid. Seega peab üldjuhul kinnipeetavale olema VangS § 8 lõike 1 järgi tagatud suurem ala liikumiseks kui kambris (nt võib ta veel liikuda mitmeid kambreid ühendavas koridoris ja ühiskasutuses olevates olmeruumides).

34. VangS § 8 lg 1 lausega üks kinnipeetavale antud voli liikuda päevaajal vangla territooriumi kindlates osades on vaadeldav kinnipeetava subjektiivse õigusena, millele vastandub vanglateenistuse kohustus seda võimaldada.⁶

35. Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS) § 3 lõikest 1 tulenevalt võib piirata isiku põhiõigusi ja –vabadusi ning tema muid subjektiivseid õigusi ainult seaduse alusel. Seejuures tuleb arvestada, et seaduse reservatsioon õiguste piiramisel kehtib ka vangistuses ning vastava seadusliku aluse puudumisel ei saa vangla oma äranägemise järgi piirata kinnipeetava õigusi isegi siis, kui seda

⁶ P. Pikamäe. Kommentaarid §-le 8. - L. Madise, P. Pikamäe, J. Sootak. Vangistuseseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2009, § 8, komm. 4.

vajalikuks peatakse. Ka Riigikohus on selgelt väljendanud: "[a]sjaolu, et isik kannab karistust kuriteo toimepanemise eest ja sellega seoses on tema suhtes seaduse alusel kohaldatud põhiõiguste ja –vabaduste piiranguid, ei anna õigustust sekkuda isiku põhiõigustesse enam, kui see tuleneb otse seadusest."⁷

36. VangS § 8 lõike 2 kohaselt võib vanglateenistus põhjendatud vajaduse korral kambreid või osakondi lukustada või kinnipeetavaid ajutiselt teistesse ruumidesse paigutada VangS § 8 lõikes 1 ettenähtud ajast erinevalt, kui see on vajalik vangla julgeoleku tagamiseks või kinnipeetava õigusvastase käitumise vältimiseks. Erandi tegemise otsus tuleb teha kirjalikult.

37. Seega lubab VangS § 8 lg 2 vanglateenistusel julgeoleku tagamiseks või õigusrikkumise ärahoidmiseks teatud juhtudel kõrvale kalduda VangS § 8 lõikega 1 kinnipeetavale tagatud üldisest elukorraldusest, s.o piirata VangS § 8 lõikest 1 tulenevat kinnipeetavate päeaaegset liikumis- ja suhtlemisvabadust osa kambrite või teatud osakondade lõikes. Kõnealune liikumisvabaduse piirang on vaadeldav VangS § 69 lõike 2 punktis 1 sätestatud täiendava julgeolekuabinõu (kinnipeetava vanglasisese liikumis- ja suhtlemisvabaduse piiramine) alaliigina. Seejuures eristab VangS § 8 lõikes 2 sätestatud piirangut ja VangS § 69 lõike 2 punktis 1 nimetatud julgeolekuabinõust adressaatide hulk. Kui VangS § 69 peab silmas täiendavate julgeolekuabinõude kasutamist ühe konkreetse vangla julgeolekut ohustava kinnipeetava suhtes, siis VangS § 8 lg 2 lubab vangla julgeoleku huvides piirata määratlemata hulga kinnipeetavate liikumis- ja suhtlemisvabadust.⁸

38. Antud juhul oli avaldaja ja teiste kinnipeetavate liikumisvabaduse piiramise põhjuseks oht vangla julgeolekule. Täpsemalt seoses vajadusega tagada kinnipeetavate julgeolek, hoida ära võimalikud omavahelised täiendavad konfliktid ning selgitada välja konfliktide põhjused, oli Teie sõnul otstarbekas kinnipeetavad ajutiselt kambritesse lukustada. Kambrite lukustamine toimus vangla julgeoleku tagamise huvides.

39. Te olete asjakohaselt viidanud VangS § 8 lõikele 2 ning käesoleval juhul on vastav otsus N1 eluosakonna kambrite lukustamisest vormistatud kirjalikult (22.01.2013 käskkiri nr 8-j).

40. Nõustun Teiega, et vägivallantsident vanglas on väga tõsine asi. Kokkuvõttes ohustab kinnipeetavate vaheliste konfliktide arvu kasv kindlasti kinnipeetavate ja vangla julgeolekut ning vanglal on mitte ainult õigus vaid ka kohustus ära hoida kinnipeetavate füüsilist vägivalda ning kui kinnipeetavate vaheline vägivallajuhtum on juba aset leidnud, on vanglateenistusel kohustus ka piirata tekkida võivaid võimalikke omavahelisi täiendavaid konflikte ja tagada kinnipeetavate julgeolek. Kalkluse näol kinnipeetava poolt on kahtlemata tegemist õigusvastase teoga, mida ei saa õigustada ka kaaskinnipeetava tegeliku või väidetava väärkäitumisega või provotseerimisega.

41. Minu hinnangul ei saa Teie vastuses toodud andmete põhjal väita, et N1 eluosakonnas kambrite lukustamine oli ebaproportsionaalne meede.

42. Kõikvõimalike ennetavate meetmete osas, mis on suunatud õigushübe kahjustuse vältimiseks, on Riigikohus sedastanud, et: "[e]nnetava meetme rakendamine toimub tulevikku suunatud prognoosi alusel, milles haldusorgan annab piiratud teabe pinnalt hinnangu, kas kaitstava õigushübe kahjustus on tõenäoline. Ennetava meetme rakendamisel ei ole oluline, et kaitstava õigushübe kahjustus kindlasti saabuks, vaid see, et õigushübe kahjustus on tõenäoline.

⁷ RKHKo 22.03.2006, nr 3-3-1-2-06, p 10.

⁸ P. Pikamäe. Kommentaarid §-le 8. - L. Madise, P. Pikamäe, J. Sootak. Vangistuseseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2009, § 8, komm. 5.1.

Seetõttu tuleb ennetava meetme õiguspärasuse kontrollimisel lähtuda *ex ante* vaatlusviisist, s.t arvestada saab neid asjaolusid, mis olid haldusorganile teada enne meetme rakendamist."⁹

43. Tõden, et vanglateenistuse üheks ülesandeks on tagada, et kinnipeetavate elu ja tervis ei oleks ohus ka kaaskinnipeetavate vägivalda või muude õigusvastaste tegevuste läbi. Isikute elu ja tervis on erakordselt olulised õigushüved. Leian, et piisavalt reaalne oht kinnipeetavate omavaheliseks füüsiliseks arveteklaarimiseks on käsitletav VangS § 8 lõike 2 tähenduses põhjendatud juhtumina, mille puhul võib tõusetuda vajadus rünnete ärahoidmiseks kinnipeetavad ajutiselt kambritesse lukustada.

44. Antud juhul oli Teie vastusest nähtuvalt kinnipeetavate vaheliste füüsilise vägivallaga konfliktide arv oluliselt kasvanud, mis oli Teie hinnangul vanglas julgeolekut ohustav asjaolu, kuna füüsiline konflikt seab paratamatult ohtu kinnipeetava elu ja tervise ning võib viia lõpptulemusena ka massiliste korrariikumisteni. Seega oli vanglateenistuse ametnikel küllalt põhjust arvata, et üksikute kinnipeetavate eraldamine ei välista küllaldase tõhususega edasiste konfliktide teket ning laienemist ja seega jätkuvat ohtu vangla julgeolekule ja teiste kinnipeetavate elule ja tervisele. **Kambrite lukustamine oli antud juhul minu hinnangul õige ja kaalutletud samm ning vastas tollel hetkel (22.01.2013 kella 14:06 paiku) teada olevale infole.**

45. Seetõttu leian, et N1 eluosakonna kambrite lukustamine (sh avaldaja eraldamine) 22.01.2013 oli edasilükkamatu tegevus ning selleks oli olemas õiguslik alus.

46. Eeltoodust tulenevalt leian, et vanglateenistuse tegevus N1 eluosakonna kambrite lukustamisel 22.01.2013 oli õiguspärane.

3. Hügieeniprotseduuride võimalikkus N1 eluosakonnas perioodil 22.01.2013 kuni 23.01.2013

47. Vastavalt PS §-le 10 on inimväärikus üks põhiõiguste tuumaks olev aluspõhimõte. Riigikohus on asjas nr 3-3-1-2-06 rõhutanud, et inimväärikus on põhiõiguste alus ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse eesmärk. Inimväärikus on osa põhiõiguste olemusest. Inimväärikust tuleb austada ja kaitsta. Õigus inimväärikale kohtlemisele laieneb igapähele, s.h kinnipeetavatele. PS § 14 järgi on põhiõiguste järgimise kohustus pandud riigivõimule. Seega on Harku ja Murru Vangla täidesaatva riigivõimu asutusena kohustatud austama kinnipeetava (sh avaldaja) inimväärikust.

48. Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus Rec(2006)2 "Euroopa vanglareeglistiku"¹⁰ kohta (edaspidi ka Euroopa vanglareeglistik) toonitab preambulas, et vabaduskaotusliku karistuse kohaldamine ja kinnipeetavate kohtlemine eeldab julgeolekuabinõude ja distsipliiniga arvestamist, kuid samal ajal tuleb tagada vanglas tingimused, mis ei riiva inimväärikust. Euroopa vanglareeglistiku punktist 18.1 tulenevalt kuulub inimväärikuse hulka ka hügieeninõuete järgimise võimalikkus.

⁹ RKHKo 13.11.2009, nr 3-3-1-63-09, p 16.

¹⁰ Kuigi Euroopa vanglareeglistiku sätted ei ole Euroopa Nõukogu liikmesriikidele kohustuslikud, peegeldavad need tulevikku suunatult liikmesriikide vangistusõiguse arengu suundasid ning neid tuleks käsitada eesmärkide ja põhimõtetenä, mille täitmise poole püüelda ja millest juhinduda Eesti õigusaktide tõlgendamisel ja rakendamisel. RKHKo 07.04.2010, nr 3-3-1-5-10, p 19.

49. VangS § 50 lõige 1 seab kinnipeetavale kohustuse hoolitseda oma isikliku hügieeni eest.¹¹ VangS § 50 lõige 2 kohustab vanglateenistust võimaldama vähemalt üks kord nädalas sauna, vanni või dušši. VangS §-i 50 tõlgendades on ilmne, et hügieeni eest hoolitsemine ei saa toimuda olukorras, kus kinnipeetaval pole pikka aega ligipääsu pesemisvõimalustele.

50. Arvesse tuleb võtta ka VangS § 4¹ sätestatud üldist põhimõtet, mille järgi koheldakse kinnipeetavat viisil, mis austab tema inimväärikust ning kindlustab, et karistuse kandmine ei põhjusta talle rohkem kannatusi või ebameeldivusi kui need, mis paratamatult kaasnevad vanglas või arestimajas kinnipidamisega. Vanglateenistuse tegevus, mis ei ole vahetult kehtiva õigusega reguleeritud, ei saa seega olla siiski meelevaldne ja peab arvestama kinnipeetavate inimväärika kohtlemise vajadusega. Ette võetavad toimingud ei tohi alandada kinnipeetava inimväärikust ega kujutada endast julma kohtlemist või piinamist, mille keelab PS § 18 lõige 1.

51. Hinnates hügieeniprotseduuride võimalikkust kambrite lukustamisel 21.01.2013-22.01.2013 eluosakonnas N1, tuleb tõdeda, et väited tegeliku olukorra kohta on vastukäivad. Avaldaja väiteil võimaldati lukustamise ajal tualetti kasutada kambrite kaupa ning siis ka ainult hetkeks, võimalust ennast ja oma ihupesu pesta ei antud ning ei arvestatud naiste erivajadustega. Teie väiteil võimaldati kambrite lukustamise perioodil kinnipeetavatel külastada tualetti samadel alustel kui öisel ajal, st tualetti pääsemise soovist tuli kinnipeetaval anda märku kambri asuva signaalkellaga. Samuti selgitasite, et pesu pesemise korralduses võrreldes tavarežiimiga muudatusi ei toimunud, st pesu sai pesta vastavalt graafikule pesumaja kaudu või graafikujärgsel dušši kasutamise ajal. Samuti oli kinnipeetavatele ihupesu pesemise ning enda hügieeni eest hoolitsemise võimalus tagatud tualettruumis. Teie vastusest nähtuvalt on N1 eluosakonna I korruse naiskinnipeetavatel korrusel ühiskasutuses kolm kraanikaussi, kolm tualetti ja 1 bidee; N2 eluosakonna II korruse naiskinnipeetavate jaoks on kolm kraanikaussi, kaks tualetti ja üks bidee; tualettruumides on kinnipeetavatele tagatud nii sooja kui külma vee kasutamise võimalus.

52. Leian, et hügieeniprotseduuride võimalikkuse lähtepunktiks ses osas on vajadus tagada kinnipeetavate inimväärikas kohtlemine.

53. Vangla peab kinni peetavale isikule tagama võimaluse hoolitseda isikliku hügieeni eest. Pesemisvõimaluste osas leian, et igale kinni peetavale isikule peaks olema tagatud reaalne võimalus kord päevas esmase enesehügieeni eest hoolitsemiseks, mis väljendub hammaste, näo ja käte pesemise võimaluses. Kindlasti on oluline, et täidetud oleks VangS § 50 lõikes 2 toodud õigus vähemalt kord nädalas pesta ennast saunas, vannis või käia dušši all. Seejuures peab võimaldama erisusi isikutele, kelle tervises seisund nõuab sagedasemat hügieeni eest hoolitsemist ning samuti naistele menstruatsioonil ajal.

54. Pean äärmiselt oluliseks, et kinni peetavale isikule peab olema tagatud võimalus igal ajal kasutada tualetti. Üldreeglik võiks olla, et kinni peetud isik saab tualetti esimesel võimalusel ja ilma liigse viivitusega, kuid kindlasti mitte hiljem kui 30 minutit peale vastava soovi esitamist. Erisusi tuleb teha isikutele, kelle tervises seisund seda nõuab.¹² **Kui vanglateenistus peab**

¹¹ VangS § 51 sätestab, et kui kinnipeetav ei hoolitse oma isikliku hügieeni eest vajalikul määral ja see on kaasa toonud reaalse ohu kinnipeetava või teise isiku tervisele, võib vanglateenistus hügieeninõuete täitmiseks kasutada sundi. Sunni kasutamine ei tohi ohustada kinnipeetava elu ega kahjustada tervist.

¹² Õiguskantsler on analüüsinud öisel ajal WC-le ja joogiveele juurdepääsu küsimust ka 2011. aastal Tallinna Vanglas, kus on sarnaselt Harku vangistuskonnaga kinnipeetavate kambrite ukseid öösel kinni ning kinnipeetavatel tuleb WC-sse ja joogiveekraani juurde pääsemiseks anda signaal valvurile, kes lubab WC-d külastada vastavalt järjekorrale. Analüüsi tulemusena tõdes õiguskantsler, et ehkki kehtiv õigus tualeti kasutamise osas eraldi regulatsiooni ette ei kirjuta, peaks kinnipeetav saama tualetti esimesel võimalusel ja ilma liigse viivitusega, kuid kindlasti mitte hiljem kui 30 minutit peale vastava soovi esitamist. Mõistagi tuleb teha erisusi isikutele, kelle

vajalikuks lukustada kambri või kõik kambrid eluosakonnas, peab siiski isikule jääma mõistlik võimalus liigse viivituse ja inimväärikaks (st vesikloseti puhul peab olema võimalik ka tualetipotti veega loputada) tualeti kasutamiseks ja seda ka öösi. Kuidas vanglateenistus selle tagab, on faktiküsimus (kas viib kinnipeetava kambrit välja mõnda enda eluosakonna tualettruumi või mõne teise eluruumi tualettruumi vms). Oluline on seejuures ka asjaolu, et kinnipeetavatele oleks selgitatud, millistel tingimustel neil on võimalik tualetti kasutada.

55. Hinnates hügieeniprotseduuride võimalikkust Harku ja Murru Vangla N1 eluosakonnas perioodil 22.01.2013-23.01.2013, tuleb Teie vastuses kirjeldatud asjade korraldust pidada rahuldavaks pesu pesemise võimaluste ja isikliku hügieeni tagamise seisukohalt. Arvestada tuleb, et minule teadaolevalt tagati kinnipeetavatele kambrite lukustamisest hoolimata tavapärane pesu pesemise korraldus ja graafikujärgne dušši kasutus. Samuti võimaldati kinnipeetavatel ennast vähemalt korra päevas esmaselt korrastada (pesta nägu, käsi, hambaid).

56. Tõden, et arvestades mulle teada olevaid asjaolusid (eeskätt Harku ja Murru Vangla olmetingimuste osas) ning asjaosaliste mõneti lahknevaid väiteid, ei ole võimalik asuda kindlale seisukohale ning lugeda tõendatuks, et N1 eluosakonnas perioodil 22.01.2013-23.01.2013 hügieeniprotseduuride võimalikkus oleks olnud selline, mis tõi kaasa avaldaja inimväärikust riivava kohtlemise ja avaldaja õiguste rikkumise.

57. Samuti olen seisukohal, et Harku ja Murru Vanglas ilma tualetita kambri lukustamine on võimalik, kui on tagatud, et kinni peetud isik saab tualetti esimesel võimalusel ja ilma liigse viivituse, kuid mitte hiljem kui 30 minutit peale vastava soovi esitamist. Loomulikult tuleb teha erisusi isikutele, kelle tervises seisund seda nõuab, samuti vajadusel naistele.

4. Hügieeniprotseduuride võimalikkus N1 eluosakonnas 29.01.2013

58. Avaldaja viitas, et 29.01.2013 hommikul peale ärkamist ootas tema kamber 40 minutit tualeti järjekorras, hambaid pesta ei tohtinud ja kraanikausi juurde pääseti väidetavalt alles kolme tunni pärast.

59. Pean tõdema, et hügieeniprotseduuride probleem tõusetus juba 2010. aastal, mil õiguskantsleri nõunikud viisid läbi kontrollkäigu Harku Vanglas. 02.07.2010 Harku Vanglale edastatud kontrollkäigu kokkuvõttes sai see teema kajastatud järgmiselt (tsiteerin):

"Kontrollkäigu päeval viibis N1 eluhoones 83 naiskinnipeetavat, kes saavad igapäevaselt eluhoones kasutada kolme WC kohta, ühte bideed ja kolme kraanikaussi. Harku Vangla direktori 27.04.2010 käskkirja nr 5-3/62¹³ punktis 4.1 sätestatud eluhoones elavate kinnipeetavate päevakava järgi on näiteks hommikusteks protseduurideks ette nähtud 30 minutit (6.00 – 6.30). Pärast hommikust loendust ja enne hommikusööki, s.o 6.45 – 7.20 saavad naiskinnipeetavad vajadusel protseduure jätkata. Seega on alates äratusest kuni hommikusöögini 83-l naiskinnipeetaval umbes tund aega isiklike hügieeniprotseduuride läbi viimiseks. N1 eluhoone naiskinnipeetavad väitsid vestlustel õiguskantsleri nõunikega, et WC kohtade ja kraanikausside kasutamiseks moodustatakse peaaegu iga kord pärast äratust kinnipeetavate enda poolt järjekord ja ei ole harvad ka juhused, kui mõni kinnipeetav ei jõua ettenähtud aja jooksul isiklike protseduure sooritada, kuna suure hulga kinnipeetavate peale on piiratud arv hügieenikohti.

tervises seisund seda nõuab. Vt Tallinna Vanglas 07.03.2011-29.03.2011 toimunud õiguskantsleri kontrollkäigu kokkuvõte, lk 4.

¹³ Ajutine Harku Vangla kodukorra muutmine ja täiendamine seoses töökorralduslike muudatustega.

[---]

Kontrollkäigul ei ilmnunud, et ükski kinnipeetav oleks jäänud seetõttu, et N1 eluosakonnas on piiratud arv hügieenisõlmi, ilma võimalusest päeva jooksul läbi viia vajalikud isikliku hügieeni protseduurid. Siiski ei saa sellise kinnipeetavate arvu ja hügieenisõlmede arvu juures välistada võimalust, et nõrgemad või muidu vähemat mõjujõudu omavad kinnipeetavad ei saa N1 eluosakonnas piisavalt hoolitseda oma isikliku hügieeni eest. Sellise riski vältimiseks teeb õiguskantsler soovitus suurendada vangla N1 eluosakonnas hügieenisõlmede hulka."

60. Vastuseks soovitusel märkis 05.08.2010 Harku Vangla direktor (tsiteerin):

"Harku Vangla möönab, et hügieenisõlmede vähesus võib olla naiskinnipeetavatele täiendavaks probleemide allikaks enda hügieeni eest hoolitsemisel. Selle probleemi otstarbekohast lahendamist takistavad olemasoleva ruumiplaani arhitektuurilised piirangud. Vangla administratsiooni poolt on valvuritele antud täiendavad suunised hügieeni vajadustega arvestamiseks päevakava täitmise järgmisel. Probleemi leevendamiseks oleme paindlikumad ning võimaldame N1 osakonna kinnipeetavatel kasutada ka N2 osakonna hügieenisõlmesid."

61. Eeltoodust nähtuvalt on Harku ja Murru Vanglal hügieenisõlmede vähesus probleemiks igapäevaselt ning põhimõtteliselt ei saa välistada, et avaldaja väidetud olukord võis aset leida. Teisalt on konkreetse rikkumise sedastamiseks antud juhul ebapiisavalt andmeid ning ma ei näe vajadust neid ka koguda. Märgin, et vangla on tõstatatud probleemi teadlik ning on vaatamata eluosakondade arhitektuurilistele piirangutele üritanud leida sellele lahendusi. Kuna vangla on astunud samme selle küsimuse lahendamiseks, siis ei pea ma vajalikuks pöörduda korduvalt sama soovitusel enam Teie poole vaid rõhutan vajadust jätkata hügieenisõlmede vähesuse probleemiga tegelemist.

62. Samas toonitan taas juba eelnevalt osutatud seisukohta, et kinnipeetav peaks saama tualetti esimesel võimalusel ja ilma liigse viivitusega, kuid kindlasti mitte hiljem kui 30 minutit peale vastava soovi esitamist. Vajadusel tuleb erisusi võimaldada isikutele, kelle seisund seda nõuab.

5. Jalutuskäigu võimalikkus N1 eluosakonnas 22.01.2013

63. Euroopa Vanglareeglistiku p 27.1 näeb ette, et igale vangile tuleb iga päev võimaldada vähemalt üks tund sportimist värskes õhus, kui ilm lubab. Vaidlust ei ole selles, et tavapärast Harku ja Murru Vanglas saavad kinnipeetavad realiseerida VangS § 55 lg-s 2 sätestatud õigust jalutuskäigule värskes õhus vähemalt üks tund päevas.

64. VangS § 8 lg 2 lubab vanglateenistusel julgeoleku tagamiseks või õigusrikkumise ärahoidmiseks teatud juhtudel kõrvale kalduda VangS § 8 lõikega 1 kinnipeetavale tagatud üldisest elukorraldusest, s.o piirata kinnipeetavate päevaaegset liikumis- ja suhtlemisvabadust osa kambrite või teatud osakondade lõikes. Kõnealune liikumisvabaduse piirang on vaadeldav VangS § 69 lg 2 punktis 1 sätestatud täiendava julgeolekuabinõu (kinnipeetava vanglasisese liikumis- ja suhtlemisvabaduse piiramine) alaliigina. Seejuures eristab VangS § 8 lg 2 ja VangS § 69 lg 2 punktis 1 nimetatud julgeolekuabinõud adressaatide hulk.¹⁴

65. VangS § 55 lõikes 2 sätestatud kinnipeetava õigus vähemalt ühetunnisele jalutuskäigule värskes õhus laieneb nii tavapärase kambris, eraldatud lukustatud kambris kui ka kartseris

¹⁴ P. Pikamäe. Kommentaarid §-le 8. - L. Madise, P. Pikamäe, J. Sootak. Vangistusseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2009, § 8, komm. 5.1.

viibivale kinnipeetavale. Kui konkreetne isik on allutatud VangS § 69-le, siis tal on õigus vähemalt ühetunnisele jalutuskäigule värskes õhus, järelikult kui kinnipeetavate suhtes on rakendatud VangS § 8 lõikes 2 toodud meetmeid, siis peab ka neile olema samuti tagatud õigus vähemalt ühetunnisele jalutuskäigule värskes õhus. **VangS § 8 lõike 2 alusel on võimalik piirata vaid VangS § 8 lõikes 1 reguleeritud õigusi, säte ei näe ette võimalust piirata VangS § 55 lõikes 2 toodud õigust.**

66. Kuna VangS § 55 lõige 2 nõuab, et kinnipeetavale võimaldataks jalutuskäik värskes õhus vähemalt üks tund päevas ning seadusandja ei ole ette näinud, et seda õigust saaks VangS § 8 lõike 2 alusel piirata, siis ei ole ka vanglateenistusel käesoleval hetkel kehtiva VangS § 55 lõike 2 järgi võimalik ühetunnist jalutuskäiku värskes õhus ära jätta või vähendada pea olematuks seoses VangS § 8 lõikes 2 toodud meetmete rakendamisega ning tunniajane igapäevane viibimine värskes õhus tuleb kehtiva õiguse kohaselt tagada nii VangS § 69 lõike 2 punktis 1 kui ka VangS § 8 lõikes 2 sätestatud meetmetele allutatud kinnipeetavatele.

67. Käesoleval juhul võimaldati vangla poolt aga tunniajase jalutuskäigu asemel koolis ja tööl käivatele kinnipeetavatele (sh avaldajale) 10-minutiline jalutuskäik vangla julgeoleku tagamise tõttu. Seega rikkus Harku ja Murru Vangla avaldaja seaduslikku õigust viibida üks tund päevas vabas õhus, kui 22.01.2013 ei võimaldanud avaldajale ühetunnist jalutuskäiku.

68. Eeltoodust tulenevalt sedastan, et vanglateenistuse tegevus 22.01.2013 avaldajale ühetunnise jalutuskäigu mittevõimaldamisel oli õigusvastane. Seetõttu annan soovitusel edaspidi tagada kinnipeetavatele ka VangS § 8 lg-s 2 sätestatud meetmete kohaldamise juhtudel VangS § 55 lg-s 2 sätestatud õigus jalutuskäigule värskes õhus vähemalt üks tund päevas.

69. Juhin siinkohal tähelepanu, et jalutuskäigu lühendamine võis tekitada küll avaldajale ebamugavust ning teatud negatiivseid tundeid ja meeleolu, kuid oma olemuselt ei ole jalutuskäigu ühekordne piiramine vangla julgeoleku tagamise tõttu tavapärase ühe tunni asemel kümnele minutile käsitletav inimväärikuse alandamisena või toiminguna, mis oleks tekitanud avaldajale kannatusi, mis ületasid kinnipidamisega kaasnevate kannatuste vältimatu taseme¹⁵, ent selline jalutuskäigu lühendamine oli siiski õigusvastane praktika.

III Kokkuvõte

70. Kokkuvõtteks leian esiteks, et vangla tegevus kahe alaealise kinnipeetava paigutamisel N1 osakonnas omaette kambrisse on antud juhul erandkorras lubatud.

¹⁵ Vrd näiteks Tartu Ringkonnakohtu 09.11.2012 kohtumäärust nr 3-11-2364 ja 29.01.2013 kohtuotsust nr 3-11-1597. "Ringkonnakohus mõõnab [09.11.2012 kohtumääruses nr 3-11-2364, p 8], et jalutuskäigu lõpetamine enne tunni aja täissaamist võis kinnipeetavale, kes enda väitel jalutushoovis korrarikkumisi toime ei pannud, tekitada teatud negatiivseid tundeid ja meeleolu, kuid igasuguse negatiivse tunde tekkimine ei ole veel alus RVastS § 9 lg 1 järgi kahju olemasolu tuvastatuks lugemiseks ja hüvitise väljamõistmiseks. Senises kohtupraktikas on kahjuhüvitisi rahas jalutuskäigu mittevõimaldamise eest välja mõistetud üksnes siis, kui tegemist oli isiku pikaajalise ilmajätmisega talle õigustloova aktiga tagatud õigusest. Käesoleval juhul oli kaebajale jalutusvõimalus tagatud, kuid esines ühekordne, ootamatu ja vanglaametnike tahtest sõltumatult esinev põhjus selleks, et 26.07.2011 kell 11.00 paiku jalutushoovis viibinud kinni peetavate isikute jalutuskäik varem lõpetada."

"Ringkonnakohus leiab [29.01.2013 kohtuotsuses nr 3-11-1597, p 8], et vastustaja tegevus seoses kaebajale 04.04.2011 jalutuskäigu mittevõimaldamisega tuleb tunnistada õigusvastaseks. Samas ei too vastustaja tegevuse õigusvastasuse tuvastamine kaasa kaebaja poolt taotletud mittevaralise kahju hüvitamist. Ringkonnakohus leiab, et ühel päeval jalutuskäigust ilmajäämine võib tekitada küll kaebajale ebamugavust, kuid tegemist ei ole inimväärikuse alandamisega, mis tooks kaasa hüvitise väljamõistmise tekitatud mittevaralise kahju eest. Muud RVastS § 9 lg-s 1 ettenähtud alused puuduvad."

71. Teiseks nendin, et vanglateenistuse tegevus N1 eluosakonna kambrite lukustamisel 22.01.2013 oli õiguspärane.

72. Kolmandaks tõden, et arvestades mulle teada olevaid asjaolusid (eeskätt Harku ja Murru Vangla olmetingimuste osas) ning asjaosaliste mõneti lahknevaid väiteid, ei ole võimalik asuda kindlale seisukohale ning lugeda tõendatuks, et N1 eluosakonnas perioodil 22.01.2013-23.01.2013 oleks isikliku hügieeni eest hoolitsemise võimalused olnud sellised, mis tõid kaasa avaldaja inimväärikust riivava kohtlemise ja avaldaja õiguste rikkumise. Samuti olen seisukohal, et ilma tualetita kambrite lukustamine on Harku ja Murru Vanglas võimalik, kui on tagatud, et kinni peetav isik saab tualetti esimesel võimalusel ja ilma liigse viivitusega, kuid mitte hiljem kui 30 minutit peale vastava soovi esitamist. Loomulikult tuleb vajadusel teha erisusi isikutele, kelle seisund seda nõuab.

73. Neljandaks nendin, et ehkki avaldaja ja teiste kinnipeetavate õiguste rikkumist seoses hügieeniprotseduuride võimaldamisega 29.01.2013 ei saa veenvalt kinnitada, olen seisukohal, et Harku ja Murru Vanglal on hügieenisõlmede vähesus jätkuv probleem ning vangla on sellest teadlik ning on vaatamata eluosakondade arhitektuurilistele piirangutele üritanud leida sellele lahendusi. Kuna vangla on astunud samme selle küsimuse lahendamiseks, siis ei pea ma vajalikuks pöörduda korduvalt sama soovitusel vangla poole. Samas rõhutan taas, et kinni peetav isik peaks saama tualetti kasutada esimesel võimalusel ja ilma liigse viivitusega, kuid kindlasti mitte hiljem kui 30 minutit peale vastava soovi esitamist ning vajadusel tuleb teha isikutele sõltuvalt soost ja tervises seisundist põhjendatud erisusi.

74. Viiendaks sedastan, et vanglateenistuse tegevus 22.01.2013 avaldajale ühetunnise jalutuskäigu mitteväljalaskmisel oli õigusvastane. Seetõttu annan soovitusel edaspidi tagada kinnipeetavatele ka VangS § 8 lõikes 2 sätestatud meetmete kohaldamise juhtudel VangS § 55 lõikes 2 sätestatud õigus jalutuskäigule värskes õhus vähemalt ühe tunni vältel päevas.

75. Ootan Teie seisukohti antud soovitusel osas hiljemalt 15.09.2013.

76. Edastan käesoleva kirja koopia avaldajale ning teadmiseks ka Justiitsministeeriumile.

Austusega

/allkirjastatud digitaalselt/

Hent Kalmo
õiguskantsleri asetäitja-nõunik
õiguskantsleri volitusel

Koopia: Justiitsministeerium

Martin Pedosk 693 8436
martin.pedosk@oiguskantsler.ee